

مصطفی ازکیا

(هیئت علمی دانشگاه تهران)

رشید احمد رش

(هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان کردستان)

نظریه‌های توسعه

سرشناسه : ازکیا، مصطفی، ۱۳۳۰ -

عنوان و نام پدیدآور : نظریه‌های توسعه/مصطفی ازکیا، رشید احمدرش.

مشخصات نشر : تهران: اندیشه احسان، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری : ۵۱۸ ص.

شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۸۴۶۷۱۹-۱

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

یادداشت : کتابنامه: ص..

موضوع : رشد اقتصادی

موضوع : Economic development

شناسه افه : احمدرش، رشید، ۱۳۵۴ -

رده بندی کلاسیک : ۷۵HD

رده بندی دیویی : ۹/۳۳۸

شماره کتابشناسی ملی : ۵۹۸۶۹۴۹

نظریه‌های توسعه

مؤلف: مصطفی ازکیا، رشید احمدرش

قیمت: ۱۱۰۰۰۰ تومان

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۹ شمارگان: ۵۰۰

چاپ: هوران

طراح و گرافیک: پرویز بیانی

آماده‌سازی و تولید: انتشارات اندیشه احسان

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزئاً (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

دفتر نشر: تهران، خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، ط ۲، واحد ۵۰۷

تلفن: ۰۲۶۶۴۶۶۰۰ - تلگرام: ۰۹۱۹۱۵۵۱۸۰۲ - سایت: www.andishehehsan.com

فروشگاه: تهران، خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، طبقه همکف، واحد ۳۱۷

تلفن: ۰۱۶۶۴۶۶۰۰ - [sociologybookstore](https://www.sociologybookstore.com) [andishe_ghsan](https://www.instagram.com/andishe_ghsan)

فهرست

۱۳	پیشگفتار.....
۱۵	فصل اول: تعریف مفاهیم و تشریح تحولات پارادایمی در گفتمان توسعه.....
۱۵	سیر تکوین مفهوم توسعه.....
۱۷	تاریخچه توسعه.....
۱۸	ابعاد توسعه.....
۱۹	مفهوم توسعه انسانی و پایدار.....
۱۹	تحولات پارادایمی در گذر زمان.....
۲۶	نظریات توسعه.....
۲۹	تشریح مکاتب عمده توسعه.....
۲۹	مکتب نوسازی.....
۳۴	مکتب اکلا.....
۳۷	مکتب وابستگی.....
۴۰	مکتب نظام جهانی.....
۴۱	نظریه‌های نئولیبرالی در توسعه.....
۴۳	ساختارگرایی و توسعه.....
۴۶	نئومارکسیسم و توسعه.....
۴۷	مدل سوسیالیستی توسعه.....
۴۸	نظریات جدید توسعه.....
۵۴	شکل‌گیری مفاهیم جدید توسعه.....
۵۴	توسعه پایدار.....
۵۶	دیدگاه‌های نظری در خصوص توسعه پایدار.....

۶۰	نظریه اکولوژیست‌های سبز
۶۲	توسعه انسانی
۶۴	توسعه اجتماعی
۷۷	توسعه فرهنگی
۷۹	انتقادات وارده بر توسعه:
۷۹	نقد مادی‌گرایی
۸۱	نقد اقتصاد، ابداع معماری و اقتصاد توسعه
۸۳	نقد گفتار تجدید
۸۴	نقد تخریب طبیعت و صنعت‌گرایی روز افزون
۹۰	منابع:
۹۳	فصل دوم: فوردیسم، پست‌فوردیسم و توسعه
۹۳	مقدمه
۹۴	جامعه‌شناسی صنعتی از دید ستی تبلور (م)
۹۷	فلسفه فوردیسم
۱۰۰	بنیان‌های نظری فوردیسم
۱۰۵	پیامدهای فوردیسم
۱۰۶	رابطه فوردیسم با مصرف انبوه
۱۰۷	تاریخچه فوردیسم در ایران
۱۰۸	اثرات و پیامدهای فوردیسم در ایران
۱۰۹	بحران فوردیسم
۱۱۰	نقد تفکر فوردیسمی
۱۱۱	گذر از فوردیسم به پست‌فوردیسم
۱۱۵	فلسفه پست‌فوردیسم
۱۱۶	بنیان نظری پست‌فوردیسم
۱۲۰	نتایج توسعه‌ای منتج از پست‌فوردیسم
۱۲۲	شباهت‌ها و تفاوت‌های فوردیسم و پست‌فوردیسم

فهرست ۷

۱۲۵	انتقاد به تفکر پست‌فوردیسم
۱۲۶	بحث و نتیجه‌گیری
۱۲۹	منابع
۱۳۳	فصل سوم: ساختارگرایی و توسعه
۱۳۳	مقدمه
۱۳۸	ساختارگرایی و توسعه
۱۴۳	مکتب اکلا
۱۴۶	تجربۀ مکتب اکلا
۱۴۹	رائول پریش
۱۵۵	سلسو فورتادو
۱۶۰	هانس سینگر
۱۶۶	گونار میردال
۱۷۲	انتقادهای وارده بر ساختارگرایی
۱۷۴	منابع
۱۷۷	فصل چهارم: پساساختارگرایی و توسعه
۱۷۷	مقدمه
۱۷۷	پست مدرنیسم
۱۷۸	«پست مدرنیسم چه می‌کند؟»
۱۸۱	پایان فرا روایت‌ها
۱۸۱	هستی‌شناسی پارادایم پست مدرن
۱۸۲	اصول مهم پست مدرنیسم
۱۸۳	گفتمان
۱۸۳	قدرت، ایدئولوژی و گفتمان
۱۸۴	ساخت شکنی معنا
۱۹۱	جامعه ریسک‌پذیز و مخاطره‌آمیز
۱۹۱	پساساختارگرایی
۱۹۳	گذار از ساختارگرایی به پساساختارگرایی

۱۹۶	ویژگی‌های پسااستعمارگرایی
۲۰۳	پسااستعمارگرایی و روش
۲۰۵	رویکرد پسااستعمارگرایانه به توسعه
۲۰۷	دانش و قدرت نزد فوکو
۲۰۹	گفتمان و چالش قدرت
۲۱۰	فوکو و توسعه
۲۱۲	گفتمان توسعه
۲۱۳	تثبیت و استقرار توسعه
۲۱۶	نقد تفکر پسااستعمارگرایی
۲۱۸	گسترش مکتب پسااستعمارگرایی به توسعه
۲۲۲	بحث و نتیجه‌گیری
۲۲۲	عصر جدید توسعه
۲۲۴	منابع
۲۲۹	فصل پنجم: استعمارگرایی، پسااستعمارگرایی و توسعه
۲۲۹	مقدمه
۲۳۱	تعریف مفاهیم
۲۳۱	استعمارگرایی
۲۳۸	امپریالیسم
۲۴۴	پسااستعمارگرایی
۲۴۸	خاستگاه‌ها، ریشه‌ها و جوهر پسااستعمارگرایی
۲۵۳	محتوای پسااستعمارگرایی
۲۵۴	شرق‌شناسی
۲۶۰	کشف و نقد هژمونی فرهنگی به مثابه شکلی جدید از استعمار
۲۶۴	ویژگی‌های پسااستعمارگرایی
۲۶۷	نظریه پسااستعمار
۲۷۵	ماهیت بازنمایی جهان سوم در نظریه‌های توسعه

۲۷۵	چه کسی بازنمایی می‌کند؟
۲۷۹	چرا بازنمایی می‌کند؟
۲۸۲	چه کسی را بازنمایی می‌کند؟
۲۸۵	پسااستعمارگرایی و رابطه آن با مطالعات توسعه
۲۹۲	بحث و نتیجه‌گیری
۲۹۴	منابع
۲۹۹	فصل ششم: دانش‌پندان پسااستعماری و نقد پسااستعماری دیدگاه‌های توسعه
۲۹۹	مقدمه
۳۰۷	توسعه، زبان قدرت (کتاب کاوی در آراء ادوارد سعید)
۳۱۱	زندگی
۳۱۲	خاستگاه فکری
۳۱۵	سعید و شرق‌شناسی
۳۲۰	شرق به مثابه منبع دارایی و سرد
۳۲۸	شرق و خودباختگی فرهنگی (هویت‌سازی غایب)
۳۳۰	شرق به مثابه ابژه‌ی معرفت و سوژه‌ی قدرت
۳۳۵	اندیشه‌های هومی بابا
۳۳۷	نظریه التقاط
۳۴۱	فرهنگ و التقاط
۳۴۳	نظریه تقلید
۳۴۷	گایاتری چاکراورتی اسپوواک
۳۵۲	نقد پسااستعماری نظریه وابستگی
۳۵۵	شرق‌شناسی وابستگی
۳۵۷	عاملیت و سلطه
۳۶۰	نقد پسااستعماری سیاست‌ها و استراتژی‌های مرسوم توسعه
۳۶۱	استراتژی نیازهای اساسی
۳۶۵	استراتژی تعدیل ساختاری
۳۷۳	استراتژی حکمرانی خوب

۳۷۷	اصول و شاخص‌های حکمرانی خوب
۳۸۱	استراتژی حقوق بشر
۳۸۷	بحث و نتیجه‌گیری
۳۹۳	منابع
۳۹۹	فصل هفتم: پساتوسعه (گفتمانی نوین)
۳۹۹	مقدمه
۴۰۱	گذار از توسعه به پساتوسعه
۴۰۷	ریشه‌های پسااستخسان، فوکویی نظریه پساتوسعه
۴۱۴	خاستگاه پساتوسعه
۴۱۷	ظهور اندیشه پساتوسعه
۴۱۹	مفاهیم گوناگون در اندیشه پساتوسعه
۴۲۱	پساتوسعه به مثابه نقد توسعه
۴۲۲	پساتوسعه به مثابه نقد منطق اقتصاد، رشد و شرف
۴۲۳	پساتوسعه به مثابه دعوت به مشارکت
۴۲۴	پساتوسعه به مثابه نقد عام‌خواهی اروپامدارانه
۴۲۵	پساتوسعه به مثابه نقد فراروایت‌ها
۴۲۸	پساتوسعه به مثابه نقد سبک زندگی واحد
۴۲۹	پساتوسعه به مثابه توجه به محیط زیست
۴۳۱	اصول و ویژگی‌های پساتوسعه
۴۳۵	متفکران پساتوسعه
۴۳۵	آرتورو اسکوبار: توسعه، به مثابه خلق و مدیریت جهان سوم
۴۳۸	گفتمان توسعه: توسعه به مثابه خلق و مدیریت جهان سوم
۴۴۱	شرایط تاریخی شکل‌گیری و پدیداری گفتمان توسعه
۴۴۴	ساختار گفتمان توسعه
۴۴۶	مکانیسم‌های تثبیت و استقرار گفتمان توسعه
۴۴۷	مسأله‌مند کردن فقر

۴۴۸	حرفه‌ای شدن توسعه
۴۵۰	نهادی شدن توسعه
۴۵۱	استقرار توسعه در جهان سوم: مدیریت و نظارت بر جهان سوم و تداوم توسعه نیافتگی آن
۴۵۶	استراتژی‌های مقاومت جهان سوم در برابر گفتمان توسعه
۴۵۷	جنبش‌های مردمی و بدیل‌های (جایگزین‌های) توسعه
۴۵۸	تحقیق عملی مشارکتی
۴۶۰	بازگشت دانش‌های محلی و بومی
۴۶۱	کاوشی در آ‌ی مجید رهنما: توسعه به مثابه بی‌نوایی اخلاقی
۴۶۱	خاستگاه جری
۴۶۶	پیش از توسعه: جامع به ی، جوامعی اخلاقی
۴۶۹	توسعه به مثابه جرات
۴۷۳	استراتژی‌های پیش‌برنده توسعه
۴۸۲	پیامدها: توسعه به مثابه فراموشی و گسترش بی‌نوایی اخلاقی
۴۸۶	راهکارهای کاهش پیامدهای خوارناک توسعه
۴۹۷	نقد و بررسی نظریه پساتوسعه
۵۰۶	بحث و نتیجه‌گیری
۵۱۲	منابع

پیشگفتار

«توسعه به مثابه فانه دریایی»، اندیشه‌ای است که در دهه‌های ۵۰ و ۶۰ میلادی، با روشنایی‌اش نوید عصری سرشار از برابری و پیشرفت را به کشورهای آسیب دیده و راه گم کرده در دریایی از ناسامان، جنگ، استعمار و استیلای قدرت، داد. کشورهایی که پس از رهایی از قید و بندهای استعمار و استیلا، جنگ‌های جهانی، آرمانی جز حرکت در مسیر تغییر و پیشرفت، ساماندهی اقتصادی و بازسازی را در سر نداشته‌اند.

اکنون پس از گذشت سال‌ها، دهگان ریافته‌اند که پشت روشنایی فریبنده توسعه، نه تنها سرزمینی امن وجود نداشته، که تخریب طبعی، پیشرفتی تک بعدی و اقتصاد زده و تقلیدی کورکورانه، نهفته بوده است. توسعه‌ای که فرهنگ و هویت‌های محلی را به کناری وانهاده و جز به جهان پیشرفته، ارزش‌های عام و اهداف و منابع آفریننده است و بسیاری از موضوعات از جمله نابرابری‌های قدرت، سیاست‌های مداخله، پیچیدگی‌های محلی، نقص و نارضایتی از برخی عاملین اجتماعی خاص، تجربه جنسیتی و نتایج فرهنگی، محیط زیستی منفی، نادیده باقی مانده‌اند. در واقع؛ عدم توفیق مکتب توسعه در ساماندهی و احیای اجتماع اجتماعی، زمینه‌ساز شکل‌گیری مکتب فکری جدید و نوین-پساتوسعه-شد.

کتاب حاضر، از نظر موضوعی به نوعی تداوم و تکمیل‌کننده مباحث در جلد کتاب "توسعه و مناقشات پارادایمی جدید (جلد اول)" که به قلم نویسندگان اثر حاضر توسط انتشارات کیهان به زیور چاپ آراسته و تقدیم شد و نیز جلد دوم کتاب مذکور نیز تحت عنوان "توسعه و مناقشات پارادایمی جدید (جلد دوم)" پیرامون مباحثی جدید چون واکاوی نظریات شارحان اصلی رویکرد پساتوسعه از جمله متفکرانی چون؛ ادوارد سعید، مجید رهنما، هومی بابا، اسپواک و...-که در جلد اول نیامده است- نگاشته شده و توسط انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران چاپ و منتشر گردید، می‌باشد. هرچند این کتاب به

نوعی تداوم مباحث دو جلد قبلی می‌باشد ولی از یک طرف با توجه به اینکه دو جلد قبلی دارای مباحث کاملاً تخصصی در حوزه پارادایم‌های مختلف توسعه است که ممکن است خیلی فراگیرتر از نظریه‌های صرف توسعه باشد و از طرف دیگر نیاز به تالیف کتابی که بیشتر مشتمل بر مباحث نوین و متاخر مرتبط با توسعه باشد و در قالب یک کتاب نیازهای دانشجویان و علاقه‌مندان به مباحث توسعه خصوصاً به عنوان منبع درسی نظریه‌های توسعه و جامعه‌شناسی توسعه را برآورده سازد و مورد استفاده قرار گیرد، کتاب حاضر تدوین شده است.

کتاب حاضر در قالب هفت فصل مجزا تالیف و تدوین شده است. صورتبندی فصل اول بدین شکل صورت پذیرفته است که در ابتدا به سیر تکوین مفهوم توسعه پرداخته شده است و در ادامه بروری بر تاریخچه توسعه، ابعاد توسعه، تحولات پارادایمی در گذر زمان، نظریات توسعه، دیدگاه‌های نظری، در خصوص توسعه پایدار و در نهایت انتقادات وارده بر توسعه مورد ارزیابی قرار گرفته است. فصل دوم کتاب به مباحث مربوط به فوردیسم و همچنین پسافوردیسم پرداخته شده و سابقه فوردیسم در ایران ارزیابی شده است. در فصل سوم و در بخش مقدمه ضمن ارایه تعریفی از ساختارگرایی از منظر جامعه‌شناسی، مفهوم و بحث ساختارگرایی از منظر سوسور، پارسونز، رولان بارت تشریح شده است. در فصل‌های سوم و چهارم به مباحث ساختارگرایی، پست‌ساختارگرایی و معرفی مکاتب توسعه پرداخته شده است. در فصل پنجم مباحث مربوط به استعمارگرایی و امپریالیسم بررسی شده است. فصل ششم، همان‌گونه که از عنوان آن پیداست، به اندیشه‌های پسااستعماری از جمله سعید، بابا و اسپواک و همچنین نقدهای وارد بر پسااستعمارگرایان به سیاست‌ها و استراتژی‌های مرسوم توسعه اختصاص داده شد در نهایت، بررسی فرایندگذار از توسعه به پساتوسعه، ریشه‌های پسااستعماری و فوکویی نظریه پساتوسعه، خاستگاه پساتوسعه، ظهور اندیشه پساتوسعه، مفاهیم گوناگون در اندیشه پساتوسعه، اصول و ویژگی‌های پساتوسعه، متفکران پساتوسعه، نقد و بررسی نظریه پساتوسعه، موضوع فصل هفتم کتاب حاضر است.

سرانجام این که، از کلیه افرادی که به هر نوعی در تهیه و تدوین کتاب حاضر نقشی داشته‌اند، خصوصاً آقای زانا علی‌نژاد که در بررسی اولیه و تهیه فهرست مطالب به ما کمک کردند قدردانی می‌شود. امید است که کتاب حاضر راهنمای خوبی برای دانشجویان گرایش‌های مختلف علوم اجتماعی و انسانی و سایر علاقه‌مندان به مباحث توسعه باشد. در نهایت مولفان کتاب هر گونه نقد و نظر و پیشنهادی را که به بهبود کیفیت کتاب کمک کند، با طیب خاطر می‌پذیرند.